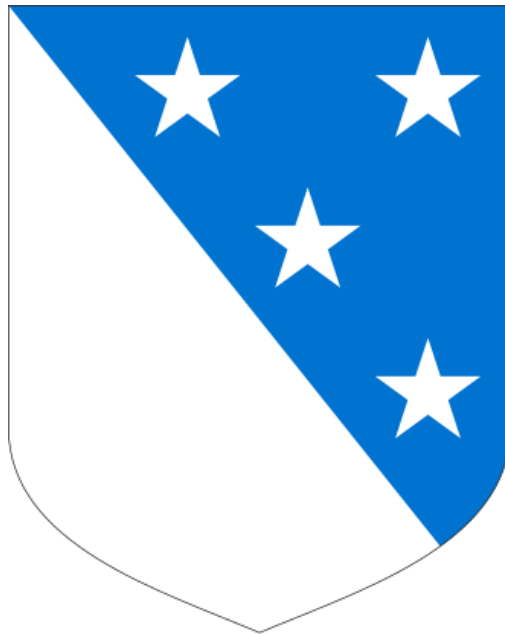

VALGA MAAKONNA ARENGUSTRATEEGIA 2035+

Valga maakond 2025

Sisukord

ÜLEVAADE ARENGUSTRATEEGIA KOOSTAMISE PROTSESSIST.....	3
VALGAMAA HETKEOLUKORD JA ARENGUVÕIMALUSED.....	4
KOONDHINNANG VALGAMAA ARENGUTASEMELE.....	7
VALGAMAA VISIOON 2035+.....	10
VALGAMAA STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSSUUNAD	10
Strateegiline eesmärk 1: Valgamaa on kvaliteetse elukeskkonnaga hästi toimiv maakond.	10
Strateegiline eesmärk 2: Valgamaa on ettevõtlik maakond, kõrget lisandväärtust loovate, ekspordipotentsiaali suurendavate ja elanike heaolu tagavate töökohtadega.	13
Strateegiline eesmärk 3: Valgamaa on looduskeskkonda väärtustav kiirete ühendustega maakond.	15
Strateegiline eesmärk 4: Valgamaa on atraktiivne ja hea mainega külastuskeskkond.	16
VALGAMAA OMAVALITSUSTE ARENGUVISIOONID JA ARENDUSPROJEKTID	18
KAGU-EESTI KOOSTÖÖSUUNAD	20
Kagu-Eesti ettepanekud Lõuna-Eesti arenguleppesse.....	20
ETTEPANEKUD RIIGILE JA/VÕI RIIGIASUTUSTELE.....	24
ARENGUSTRATEEGIA LÜHIKOKKUVÕTE.....	25
STRATEEGIA ELLUVIIMISE KORRALDUS JA SEIRE.....	26

ÜLEVAADE ARENGUSTRATEEGIA KOOSTAMISE PROTSESSIST

Valga maakonna arengustrateegia eesmärk on tingimuste loomine Valgamaa, kui terviku igakülgses arenguks, tuginedes maakonna arengueeldustele ja eripäradele. Valga maakonna arengustrateegia 2035+ on dokument, mille alusel viiakse ellu omavalitsustele antud ühiste ülesannete täitmist, kavandatakse omavalitsusüksuste ülese mõjuga investeringuid ja esitatakse taotlusi toetuste saamiseks erinevatest programmidest, arengustrateegia hõlmab maakonna kolme omavalitsuse, ettevõtjate, kogukondade ja elanike ühiseid plaane maakonna arendamiseks kuni aastani 2035+. Valga maakonna arengustrateegia koostamise aluseks on kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (edaspidi KOKS), mille § 61 lõige 1 seab omavalitsustele ülesandeks ühiselt kavandada maakonna arengut ja suunata selle elluviimist.

„Valga maakonna arengustrateegia 2035+“ uuendamine algatati Valgamaa Arenguagentuuri nõukogu koosoleku otsusega 13.06.2022. Uuendatud „Valga maakonna arengustrateegia 2035+“ kiideti heaks Otepää vallavolikogu määrusega 22.06.2023. nr 1-2/11, Valga vallavolikogu määrusega 14.06.2023 nr 44 ja Tõrva vallavolikogu määrusega 29.06.2023 nr 1-2/2023/8. Tegevuskava uuendati 2024. aastal ja kiideti heaks Otepää vallavolikogu otsusega 21.03.2024 nr 1-3/12, Valga vallavolikogu otsusega 20. märts 2024 nr 107 ja Tõrva vallavolikogu otsusega 21.03.2024 nr 1-3/2024/5.

Valga maakonna arengustrateegia tegevuskava on uuendatud igal aastal tulenevalt maakonna arengustrateegia elluviimise toetusmeetme nõuetest. 09.07.2025.a otsustas Valgamaa Arenguagentuuri nõukogu uuendada „Valga maakonna arengustrateegia 2035+“ ja arengustrateegia tegevuskava, et arengustrateegia vastaks meetme „Piirkondlik atraktiivne elu- ja ettevõtluskeskkond“ määrusele.

Arengustrateegia ja tegevuskava koostamisel on järgitud Rahandusministeeriumi poolt koostatud maakondliku arengustrateegia koostamise juhendit ja soovitusi.

Valga maakonna arengustrateegia on dokument, mis hõlmab maakonna kolme omavalitsuse, ettevõtjate ja elanike ühiseid plaane maakonna arendamiseks kuni aastani 2035+.

„Valga maakonna arengustrateegia 2035+“, koostamisel lähtuti maakonna arengu peamistest kitsaskohtadest, pakkudes välja võimalused nende lahendamiseks. Protsessis toetuti kehtivatele dokumentidele „Valga maakonnaplaneering 2030+“, „Valgamaa arengustrateegia 2020“ ning valdkondlikele arengukavadele. Samuti kasutati sisendina Valgamaa kohalike omavalitsuste arengukavasid.

Arengustrateegia avalik väljapanek toimus perioodil 13.08.2025 kuni 26.08.2025. Valgamaa Arenguagentuuri nõukogu kinnitas „Valga maakonna arengustrateegia 2035+“ eelnõu ja esitas arengustrateegia Valga maakonna kohalike omavalitsuse üksuste volikogudele heakskiitmiseks.

VALGAMAA HETKEOLUKORD JA ARENGUVÕIMALUSED

Valga maakond on Eesti Lõunavärv läbi maakonnakeskuse Valga. Maakonna unikaalseks konkurentsieeliseks on pikk riigipiir Läti Vabariigiga ja kaksiklinn Valga-Valka. Valgamaa sidemed Läti suunal on jätkuvalt olulised piirkonna konkurentsivõime kasvatamisel ja piirialade elanike teenuste kättesaadavuse ja heaolu parandamisel. Maakonnakeskusest Valgast on Riiga 157 km, Tartusse 86 km ja Tallinnasse 247 km. Maakonda läbib tihe teedevõrk. Samuti on kasutada raudteeühendus Tartu, Riia ja Võru suunal.

Valgamaa oluline õhuvärv on Riia, Tartu lennujaama arendamisel ka Tartu.

Maakonna kogupindala on 1919 km², ulatus põhja-lõuna suunas 65 kilomeetrit ja ida-lääne suunas 59 kilomeetrit. Keskmine rahvastikutihedus maakonnas on 15 inimest ruutkilomeetril.

Valga maakonda kuuluvad kolm kohalikku omavalitsust: Otepää vald, Tõrva vald ja Valga vald.

Joonis 1. Valgamaa asend ja naabrus

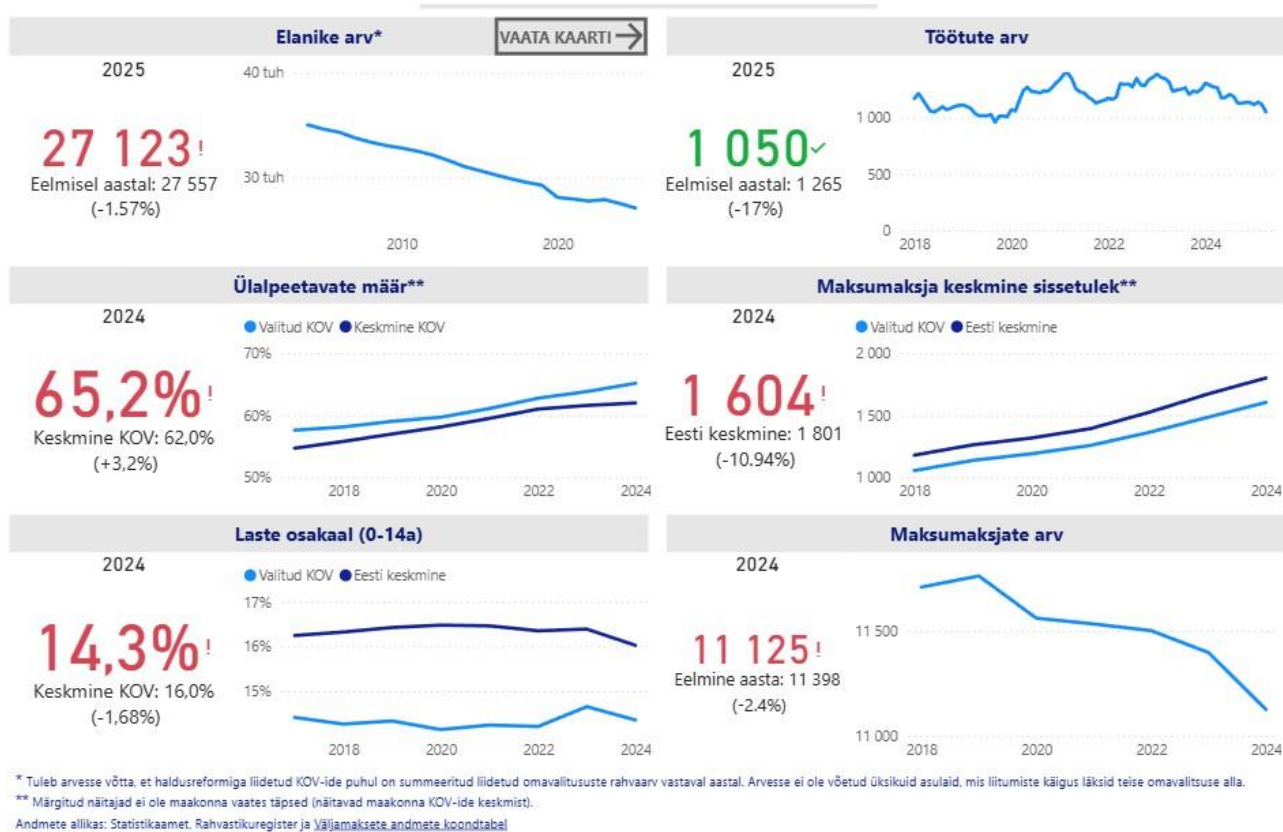

2017. aasta sügisel toimunud haldusterritoriaalse korralduse muutmise käigus Valga maakonna territoorium vähenes. Haldusreformi administratiivpiiride muutuste järgselt ei kuulu Valga maakonda endine Palupera vald, mis ühines Elva vallaga, välja arvatud Lutike, Makita, Miti, Neeruti, Nõuni, Päidla ja Räbi külade territooriumid, mis liideti Otepää valla koosseisu. Lisaks arvati Valga maakonnast välja Puka valla Aakre, Palamuste, Pedaste, Purtsi, Pühaste ja Rebaste külade territooriumid, mis liideti Elva vallaga Tartu maakonnas.

Rahvastikuregistri andmetel seisuga 01.01.2025 elas Valga maakonnas kokku 27 123 inimest.

Valga vallas elas seisuga 01.01.2025 kokku 14 933 inimest, Tõrva vallas elas kokku 5 874 inimest ja Otepää vallas 6316 inimest. Maakonna rahvastikust 78% on eestlasi.

Joonis 2. Valga maakonda iseloomustavad näitajad

Allikas: www.minuomavalitsus.ee

Elanike arv Valgamaal jätkab kahanemist suhteliselt kiirenevas tempos. Võrreldes teiste Kagu-Eesti maakondadega on kahanemine Valgamaal suurim. Rahvastiku arvu vähenemisega kaasneb elanikkonna vananemine. Peamisteks põhjusteks on noorte haridus- ja tööränne, kuid ka madal sündimus. Prognoosi kohaselt võib eeldada suhteliselt stabiilsemat olukorda ning tagasihoidlikumat langust Tõrva ja Otepää valdades võrrelduna Valga vallaga. Keskustest väljapoole jäävates piirkondades on areng pigem ääremaastumise suunas. Koos elanike arvuga kahaneb jätkuvalt ka õpilaste arv, mis survestab maakonna haridusasutuste võrgu senist toimimist. Tulenevalt naiste ja meeste eluea suurest erinevusest vanuse kasvades suureneb ka üksi elavate inimeste arv ja abivajadus toimetulekuks ning tarvidus vaimset tervist toetavate teenuste järele.

Valgamaa hetkeolukorra kirjeldus on pikemalt lahti kirjutatud arengustrategia Lisas 1.

Kokkuvõtvalt on võtmeprobleemid järgmised:

1. Ääremaastumine, rahvastiku vähenemine (kohati asustuse väljalangemine) ja noorte väljaränne. Rahvastikuproгноos näitab elanikkonna kahanemist Valgamaal ligi 30% kuni aastani 2040 ja on sellega suurim võrreldes teiste Kagu-Eesti maakondadega. Seega on Valgamaal oluline mõtestada areng rahvastiku kahanemist arvestades, samal ajal aktiivselt tegeleda rändepöördega, mille sisuks on noorte tagasirände stimuleerimine ja elanike arvu stabiliseerimine. Tuleb arvestada, et tööealiste elanike väljaränne vähendab maksutulu, suurendab vanadussõltuvust ja ülalpeetavate määra maakonnas, mõjutab haridusvõrgu toimimist.
2. Töökohtade madal lisandväärtus, töökohtade kadumine ja vähene ettevõtlikkus ja tööhõive, madal palk. Vajadus on uute töökohtade loomise toetamise, koolituste järele arvestades piirkonna omapära - mikroettevõtete suur arv. Arendamist ja turundamist vajavad ettevõtlus- ja tööstusala.
3. Ebaühtlase kvaliteedi ja kättesaadavusega taristu (teedevõrk, internetiühendus, transport), ühistranspordi paindlik korraldus, ühendused maakonnas ja väljapoole keskustesse. Kuna rahvastik maakonnas väheneb, siis on oluline kasutada maksimaalselt olemasolevaid taristuid, leida rakendus kasutusest väljalangenud hoonetele, tugevdada kohalikke keskuseid töökohtade ja teenuste pakkujatena ning väärtustada hajusaid asustusmustreid maapiirkondades. Oluline on tagada head transpordiühendused ning pakkuda paindlikke ja kogukonnapõhiseid lahendusi teenuste tarbimiseks, et säilitada maapiirkonnad võimalikult atraktiivse aastaringse elukohana kaugtöö tegemise võimalustega.
4. Avalike teenuste kvaliteet ja kättesaadavus on paikkonniti erinevad. Vähenev ja ruumis hajusalt jaotunud elanikkond toob kaasa probleeme teenuste hinna ja kättesaadavusega. Vajadus on välja töötada miinimumnõuded teenustele ja IT põhiste teenuste arendamine elanike, ettevõtete, kohalike omavalitsuste ja riigiga suhtlemisel.
5. Valga maakonnal puudub ühtne positiivne maine. Maakonna kolmel omavalitsusel on igal oma tugev identiteet, ühisosa leidmine ja maineväärtuste tõstmine on strateegia järgmiste aastate suurim väljakutse.

KOONDHINNANG VALGAMAA ARENGUTASEMELE

Valgamaa arengutase mele koondhinnangu andmiseks viidi läbi **SWOT-analüüs**, mille tulemused on alljärgnevad:

TUGEVUSED

- Kolm tugevat ajalooliselt väljakujunenud keskust, pärast haldusreformi kolm valda: Valga, Tõrva, Otepää.
- Kaunis ja mitmekesine loodus- järved, jõed, metsad, mäed, kaitsealad ja võimalused keskkonnasõbralikuks elulaadiks.
- Hariduse omandamiseks head võimalused: alus-, põhi-, gümnaasiumi-, huvi- ja kutseharidus, Valgas võimalus õppida mitmes keeles.
- Tugev põllu- ja metsamajandus, kohalikel ressurssidel põhinev keskkonnasõbralik tootmine.
- Atraktiivne turismi ja spordipiirkond. Erinevad majutustevõtted, aktiivse puhkuse võimalused (jalgratta- ja kanuumatkad, kala- ja jahiturism, terviserajad, kergliiklusteed jms), rahvusvahelised suursündmused jne.
- Otepää, kui tuntud talispordikeskus.
- Kaks turismihooaega - suvi ja talv.
- Valga-Valka koostöö, aktiivsus Eesti-Läti piiriüleses tegevuses ning võimalused Eesti-Läti eeliste kasutamiseks ettevõtluses ja avalike teenuste osutamises.
- Kultuurielu mitmekülsus.
- Turvaline elukeskkond.
- Aktiivsed noored ja tõhus noorsootöö (noorte ajaleht, noorteportaal, noorteprojektid). Külakogukondade aktiivsus, külakeskused ja külaseltside tegevus.

NÕRKUSED

- Rahvaarvu vähenemine ja elanikkonna vananemine, noorte vähene tagasiränne. Madalad palgad ja elanike vähene ostujõud.
- Madal ettevõtlusaktiivsus ja innovaatilisus ettevõtluses, napib nn tarku töökohti, kinnisvara väike väärtus finantsinstrumendina ettevõtluse tarvis pangast laenu taotlemisel.
- Taristu mahajäämus (teede halb olukord, elektrivõrkude madal tarbimiskindlus, rongiliikluse pärsitus, kiire interneti puudumine, kolehooned).
- Spetsialistide nappus avalikus- ja erasektoris.
- Avalike teenuste piiratud kättesaadavus maapiirkonnas, turutõrked teenuste osutamisel. Ühistranspordiühendused ei kata hajaasustuse elanike vajadusi
- Huvihariduse ja huvikoolide kättesaadavuse ja valikute piiratus.
- Elanike sõltuvusprobleemid, abivajajate suur arvukus ja õpitud abitus, leppimine toetustest äraelamisega ja tervislike eluviiside vähene järgimine.
- Paikkonniti on maakonna arengutase ebaühtlane, kogukonna eestvedajatel väike kandepind ja koostöö paikkondade vahel nõrk.

- Vabariikide vahene huvi koostöös kohalike omavalitsustega pakkuda avalikke teenuseid. Kohalike omavalitsuste tulubaasi vähenemine.

VÕIMALUSED

- Tehnoloogia areng, side- ja kommunikatsioonitehnoloogia uued lahendused, e-teenuste arendamine, kaugtöö võimaluste kasutamine, energiasäästmise võimalused.
- Piiriülesed koostöövõimalused Lätiga: tööjõu liikumine, teenuste ja kaupade ost-müük, õigusruumist tulenevad erisused maksudes, ettevõtluse, sotsiaaltoetustes jne.
- Maakonna avatuse suurendamine: Via Hanseatica trass, Riia lennujaam, rongiliiklus (Valga-Tartu, Valga-Riia; Valga-Koidula).
- Elanike kasvav huvi looduses viibimiseks (loodus-, kultuuri-, vee- ja jahiturism), pärandkultuuriga tutvumiseks, tervislike eluviiside viljelemiseks ja mahetoodete tarbimiseks.
- Turismitoodete ühine arendamine koostöös naabermaakondade ja lähivälismaaga.
- Kutsehariduse arendamine tööjõuturu, maakonna ja naaberregioonide vajadustest lähtuvalt. Riigimaja ja riiklike institutsioonide toomine maakonda.
- Maal elamise propageerimine ja toetamine- elad maal, töötad linnas.
- Maine tõstmisel loomeinimeste ja arvamussliidrite kasutamine.
- Huvi kasvatamine kultuuripärandi elushoidmise vastu ja pärandkultuuri jätkuv populariseerimine.
- Euroopa Liidu struktuurivahendite ja teiste rahastusallikate (sh. Kagu-Eesti programmi) kaasamine Valga maakonna arenguks.
- Positiivse rändesaldo saavutamiseks motivatsioonipaketi pakkumine (eluasemetoetus, kinnistukorteri soetamine juurte kinnistumisel soodushinnaga, maksepuhkus jms).
- Rahvusvaheliste suurürituste läbiviimine, sidumine kohaliku kultuuri ja paikkonnas pakutavate teenustega.

OHUD

- Linnastumise jätkumine, elanike koondumine suurematesse linnadesse (ennekõike Tallinn, Tartu), lahkumine välismaale.
- Investorite vähene huvi, ettevõtluse madal innovatiivsus ja tootlikkus, ekspordivõime langus. Tootmissisendite kallinemine, surve töökohtadele, tööpuuduse ja tööjõupuuduse kasv.
- Teenuste ja kaubanduse koondumine Tartusse, Läti poole tugevad hinnaelised kaubanduses, väikepoodide ja teenuste hääbumine Eesti piirialal.
- Eesti ja Läti riigitasandi prioriteedid ebaselged, rahvusvaheline poliitika ei soosi kaubavoogude liikumist Valga kaudu.
- Kohaliku omavalitsuse tulubaasi vähenemine, kasvav sõltuvus riigi keskvoimust ja poliitikutest.
- Õpitud abituse kasv erinevate riiklike toetusmeetmete tarbimise läbi.
- Maakondliku identiteedi ja koostöö nõrgenemine.
- Riik ei tee piisavalt koostööd kohalike omavalitsustega regionaalpoliitika meetmete kavandamisel ja projektitoetuste võimaldamisel.

- Euroopa Liidu projektides omaosaluse määra tõusu tõttu ei suudeta osaleda projektides, kohaliku elukorralduse suur projektipõhisus ei taga investeringute pikemaajalist jätkusuutlikkust.
- Elanike võõrandumine võimust, mugandumine.
- Valgamaa ääremaaline kuvand, arengutaseme vahe suurenemine riigi teiste piirkondadega Valgamaa kahjuks.

Valgamaale on iseloomulik:

- Piirkonnaspetsiifiliste ressursside ja arengueelduste mitmekülsus (nt kultuuri- ja looduspärand, identiteedipiirkonnad, metsandus, mahe ja ökoloogiline, piirilistika).
- **Suur turismi- ja puhkemajanduse ning traditsiooniliste majandusharude osatähtsus.**
- **Piirkonna atraktiivne elukeskkond**, sh nn „elustiili immigrantidele“ ja kaugtöötajatele.

Lähtudes SWOT-analüüsist tuleks Valga maakonnas pöörata enim tähelepanu

järgnevatele aspektidele:

- Luua piirkonnaspetsiifilised kompetentsi- ja kasvuvaldkonnad majandustegevuse elavdamiseks – väärikat vananemist toetav sotsiaalhoolekanne, energiatõhus logistika ning piirkondlikku ressurssi ja koostööpotentsiaali kasutav turismiturundus.
- Pöörata suuremat tähelepanu piirkonna majandusstruktuuris ja hõives suure osatähtsusega traditsiooniliste ja tööstuslike tootmisharude lisandväärtuse kasvatamisele.
- Pöörata piirkonna looduslike eelduste paremaks ärakasutamiseks suuremat tähelepanu ökoloogiliste ja tervisekaitumist mõjutavate tegevusalade (sh ökoenergeetika, öko- ja loodusturism, öko- ja mahepõllumajandus, köögiviljakasvatuse, tervise- ja loodustooted, aktiivpuhkus ja -võimalused) edendamisele.
- Pöörata suuremat tähelepanu piirkonna omanäolisust tugevdavate tegevusalade arendamisele ja kohaturundusele piirkonna turismpotentsiaali paremaks kasutuselevõtuks töökohtade ja uute ettevõtete loomisel.
- Arendada koostööd Lõuna-Eestis (s.h. Kagu-Eesti) paiknevate identiteedipiirkondade - Mulgimaa, Setomaa, Vana-Võromaa, Vana-Tartumaa eripärase kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja turundamise vallas. Leida võimalused Liivimaa kuvandiga seotud potentsiaali ärakasutamiseks.
- Tugevdada transpordiühenduste ja mitmekülgse arenduskoostöö kaudu sidet Tartu kui Lõuna-Eesti põhilise tõmbekeskusega, et läbi selle mõjutada positiivselt ka Valga maakonna arengut. Samas luues ja soodustades läbi Valga kui Eesti Lõunavärava toimivaid ühendusi Kesk-Euroopa suunal.
- Väärtustada Valga, Tõrva, Otepää kultuuriruumi ja leida nendel tuginev maakondlik
- ühtekuuluvustunne ja ühisosa.
- Pöörata suuremat tähelepanu teenuste uuenduslikumale ja polüfunktsionaalsemale osutamisele, säilitamaks toimepiirkondade keskuste tagamaal piisav ning nõutud kvaliteediga teenuste kättesaadavus.

VALGAMAA VISIOON 2035+

Valgamaa on kuldaväärt elukoht eneseteostuseks elukaare igas punktis. Valgamaa on Eesti Lõunavärv, sportlik ja tervisedenduslik ning atraktiivne koostööpiirkond, mida iseloomustavad ettevõtlikkus, uuenduslikkus, hoolivus ja eripalgeliste kultuuride põimumine

VALGAMAA STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSSUUNAD

Strateegiline eesmärk 1: Valgamaa on kvaliteetse elukeskkonnaga hästi toimiv maakond.

Valgamaal on tugevad keskused. Haridus on väärtustatud ja kättesaadav kõigile. Koolid on kaasaegsed ja haridusvõrk hästi korraldatud. Valgamaa kogukonnad on aktiivsed, maakonna omavalitsused teevad tõhusat koostööd. Kultuuri- ja spordielu korraldamine maakonnas on süsteemne. Tegus ja usalduslik koostöö avaliku, era- ja kolmanda sektori ning riigi vahel loovad sünergiat, investeerimiskindlust ja avaralt mõtestatud tulevikuperspektiivi.

Valgamaa elanikele on tagatud sotsiaalne turvalisus, toimetulek ja arstiabi kättesaadavus. Sotsiaalhoolekande teenuste pakkumisel lähtutakse klientide vajadustest. Loodud on tingimused, mis toetavad elanike teadlikku tervisekäitumist. Vaheldusrikas maastikureljeef ning hoitud ja eriilmeline looduskeskkond koos väljaarendatud vaba aja võimalustega toetavad elanike aktiivset ja positiivset elustiili ning pikendavad tervena elatud aastaid.

Valgamaa kohalike omavalitsuste avalike teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse miinimumtase on kokku lepitud ja rakendatud. Maakonnaplaneeringuga määratud keskuste võrk on tugev.

Tegevussuund 1.1 Valgamaa haridusvõimalused on kvaliteetsed ja mitmekülgsed.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Valgamaa haridusasutused on atraktiivsed ja konkurentsivõimelised.
- Ettevõtlusõppe kaasajastamine maakonna koolides ja lasteaedades.
- Õppimisvõimaluste mitmekesistamine kesk- ja huvihariduse omandamiseks igas vanuses inimestele.
- Valgamaa Kutseõppekeskuse rahvusvahelistumise edasiarendamine.
- Töökohapõhise õppe edasiarendamine kutseõppekeskuses koostöös ettevõtjatega.
- Kutsehariduse populariseerimine noorte hulgas koostöös ettevõtete ja omavalitsustega.
- Õpilastele tugiteenuste tagamine õppeasutustes.
- Õpetajate ja õpilaste ning täiskasvanud õppija tunnustamisürituste läbiviimine.
- Haridusasutuste kaasajastamine ja energiatõhususe suurendamine.

Tegevussuund 1.2 Valgamaa elanike tervise säilitamiseks ja parandamiseks on tagatud tervishoiuteenuste kättesaadavus maakonnas kõigile kogukonnaliikmetele nende eripära ja vajadusi arvestades.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Maakonna elanikele ja väljapoole pakutakse kaasaegseid, integreeritud ja patsiendikeskseid tervishoiuteenused.

- Esmatasandi tervisekeskuste arendamine keskustes.
- Maakonnas tagatakse perearstiabi, eriarstiabi ja vältimatu arstiabi kättesaadavus.
- Koostöös riigiga töötada välja regionaalsed erisused perearstiabi kättesaadavuse tagamiseks.

Tegevussuund 1.3. Elanikkonna terviseteadlikkuse ja tervisekäitumise kinnistamiseks viiakse läbi tervisedenduslikke tegevusi.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Tervislikke eluviise toetava keskkonna loomine.
- Elanikkonna ohutusalase ja terviseteadlikkuse tõstmine.
- Laste ja noortega tegelevate spetsialistide sotsiaalsete oskuste ja teadlikkuse suurendamine.
- Kvaliteetse ja jätkusuutlike vaimse tervise tugiteenuste väljaarendamine ja toetamine.
- Liikumis- ja terviserajatiste arendamine.

Tegevussuund 1.4. Valgamaal on kaasav, eesmärgipärane ja jätkusuutlik noorsootöö

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Noorsootöö mitteformaalses keskkonnas õpitu väärtustamine formaalhariduses ja tööturul. Noorte projektide elluviimiseks omaalgatusfondide loomine.
- Noorsootöö osapoolte professionaalse arengu toetamine ühiste koolituste ja tegevuste kaudu ning võrgustiku arendamine.
- Erivajadustega noorte kaasamine otsustusprotsessidesse ja tagame erivajadustega noortele ligipääsu ning kättesaadavuse huviharidusele, kultuuritarbimisele ja noortekeskustele.
- Noorteportaali arendamine ja positiivse kuvandi loomine noorteportaali uudiste kaudu.

Tegevussuund 1.5. Valgamaal pakutakse kvaliteetseid, paindlikke ja innovatiivseid sotsiaalhoolekande teenuseid, mis toetavad elanike toimetulekut ja töölesaamist.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Kõigile elanikele on tagatud nende eripära ja vajadusi arvestavad hoolekandeteenused, nõustamine ja tugiteenused ning rehabilitatsioon.
- Lastega peredele on kättesaadavad tugiteenused ja lapsehoiuteenus.
- Sotsiaal- ja tervishoiuteenuseid pakutakse integreeritult.
- Vajaduspõhise sotsiaaltranspordisüsteemi käivitamine.
- Rehabilitatsiooni ja taastusravi järgselt abi vajavate inimeste taastumise toetamine kogukonnas.
- Noortegarantii tugisüsteemi (NGTS) rakendamine maakonnas.
- Tööjõuturult eemal olnute ning erivajadustega inimeste tööle saamise toetamine.
- Avalike teenuste ja hoonete ligipääsetavuse ning kättesaadavuse parandamine erivajadusega inimestele.
- Sotsiaaleluruumide renoveerimine/soetamine.

Tegevussuund 1.6. Valgamaal on tegusad kogukonnad ja aktiivne kolmas sektor

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Kodanikuühiskonna arenguvajadustele vastavate tugitegevuste pakkumine.
- Kogukonna eestvedajate võrgustiku arendamine.
- Kogukonnakeskuste arendamine ja kohandamine vajalike teenuste pakkumiseks.
- Huviringide ja huvihariduse kättesaadavuse parendamine. Mobiilsete huviringide loomine.
- Vabatahtlike päästekomandode toetamine, et tagada päästealane võimekus aladel, mis ei ole kaetud riiklike päästekomando 10 minuti teenindustsooniga.

Tegevussuund 1.7. Valgamaal on mitmekülgsed võimalused sportimiseks ja aktiivseks vabaaja veetmiseks.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Spordiinfo kogumine ja levitamine.
- Treenerite täiendkoolituse korraldamine.
- Harrastusspordi tingimuste parandamine. Tervisespordikeskuste ja kogukonna spordiplatside arendamine.
- Spordiinfrastruktuuri väljaarendamine ja kaasajastamine.

Tegevussuund 1.8. Valgamaal on erinevaid võimalusi pakkuv aktiivne kultuurielu.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Kultuuri- ja loomeinimeste võrgustike arendamine ja nende omavahelise koostöö edendamine.
- Maakonna laulu- ja tantsupeo korraldamine.
- Riikliku Mulgi arenguprogrammi käivitamine analoogselt Seto arenguprogrammiga.
- Raamatukogude füüsilise keskkonna kaasajastamine ja innovatsiooniliste lahenduste välja töötamine.
- Kultuurirajatiste rekonstrueerimine

Tegevussuund 1.9. Valgamaa omavalitsuste haldus- ja jätkusuutlikkus läbi ühistegevuste on tõusnud.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Omavalitsuste ühiste kohtumiste, arutelude ja koolituste korraldamine.
- Avalikus kasutuses olevate hoonete pinnakasutuse optimeerimine.
- Avalikus kasutuses olevate hoonete renoveerimine.
- Maakonna omavalitsuste avalike teenuste kvaliteedi tõstmine ning kaasajastamine läbi nutikate ja integreeritud lahenduste.
- Koostöö Kagu-Eesti programmi elluviimiseks.
- Arengukoostöö ja halduskogemuse vahetamine Eesti siseselt ja välisriikidega.

Strateegiline eesmärk 2: Valgamaa on ettevõtlik maakond, kõrget lisandväärtust loovate, ekspordipotentsiaali suurendavate ja elanike heaolu tagavate töökohtadega.

- Ettevõtluses panustatakse parimate keskkonnasõbralike tehnoloogiate rakendamisele, ekspordivõimekuse kasvule ning tarkadele töökohtadele. Kvaliteetne ettevõtlus- ja elukeskkond meelitab piirkonda uusi ettevõtteid. Suur potentsiaal on loomemajanduslase ettevõtluse arendamisel.
- Valgamaal on igaühel, kel soov alustada ettevõtlusega, võimalus saada professionaalset nõu ja abi maakondlikelt tugistruktuuridelt, osaleda erialastel koolitustel ning saada tuge ettevõtjate võrgustikest ning mentoritelt. Maakonnas on võimalused vajalike erialade omandamiseks ning täiend-ja ümberõppeks. Valgamaal kasvab jõudsalt uus ettevõtlik põlvkond, kes on valmis tööturule sisenemiseks, sealhulgas ettevõtlusega alustamiseks.

Tegevussuund 2.1. Ettevõtete konkurentsivõime tõstmist ja suurema lisandväärtuse saavutamist toetavate tegevuste läbiviimine

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Ettevõtjate koolitamine ja nõustamine nende konkurentsivõime suurendamiseks.
- Koostöö arendamine teadus- ja arendusasutuste ning kõrgkoolidega.
- Ettevõtete võrgustumise ja klasterite osalemise soodustamine.
- Täiskasvanute ümberõppe toetamine vastavalt kohalikule nõudlusele läbi uute paindlike õppekavade ja/või töökohapõhise õppe.

Tegevussuund 2.2. Maakonna elanike ettevõtlikkuse ning ettevõtlusaktiivsuse tõstmine.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Ettevõtlusega alustamise nõustamine. Ettevõtluse alustamise alaste koolituste ja infopäevade korraldamine.
- Ettevõtlust propageerivate konkursside ja teavituskampaaniate läbiviimine.
- Kaugtöö võimaluste loomine.
- Sotsiaalse ettevõtluse propageerimine.

Tegevussuund 2.3. Noorte ettevalmistamine tööjõuturule sisenemiseks.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Noorte karjääritegevuste läbiviimine ning ettevõtlusalaste konkursside korraldamine.
- Karjääriõppe läbiviimine Valgamaa põhikoolidele koostöös Valgamaa Kutseõppekeskuse ja Valga Gümnaasiumiga.
- Tehnoloogiaõppe läbiviimine Valgamaa põhikoolidele koostöös Valgamaa Kutseõppekeskusega.
- Ettevõtlusõppe (sh õpilasfirmade loomise toetamine) rakendamine ja arendamine Valgamaa haridusasutustes.
- Mini- ja õpilasfirmade juhendajate ja mentorite ettevalmistamine ning nende võrgustiku arendamine. „Nupp nokib“ konkursi iga-aastane korraldamine Valgamaal.

- Töö- ja haridusmesside korraldamine koostöös koolide ja ettevõtjatega.
- Õpilasmalevate ja suvise töö organiseerimine noortele.

Tegevussuund 2.4. Valgamaa kui atraktiivse investeerimispiirkonna tutvustamine.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Valgamaa väärtuspakkumuste koostamine investoritele.
- Tööstus- ja ettevõtlusalade arendamine ja turundamine.
- Valgamaa ettevõtlusuuringute läbiviimine.
- Eesti-Läti piiriala eripära kasutamine ettevõtluse arendamiseks ja rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamiseks.

Tegevussuund 2.5. Maakonna eripära arvestav (nutikas) piirkondlik spetsialiseerumine.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Kohalikul toorainel põhinevate toodete ja tootjate propageerimine, nende võrgustumise toetamine ja turunduses abistamine.
- Mulgi kultuuri eripärale toetuvate toodete ja teenuste arendamine Tõrvas.
- Otepää sporditaristul toetuvate teenuste ja toodete arendamine.
- Valga asukoha eripärale tuginevate Eesti-Läti toodete ja teenuste arendamine.
- Tõrva puhkepiirkonda ja kuurorti mainet väärtustava toote- ja teenusearendus.

Tegevussuund 2.6. Ettevõtluse edendamiseks vajalikud investeeringud

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Kaasaegsete munitsipaalomandis üürikorterite rajamise toetamine kvalifitseeritud tööjõu toomiseks piirkonda.
- Kasutusest välja langenud (tootmis)hoonetele uue funktsiooni leidmine, nende kasutuselevõtu toetamine ja soodustamine. Kolemajade lammutamine.
- Vajaduspõhiste energia- ja internetiühenduste loomise toetamine.
- Riigimaade taotlemine valla omandisse ettevõtluskeskkonna loomiseks ja investeerimiskliima parandamiseks ning elukeskkonna arendamiseks.
- Ettevõtlus- ja tootmisalade rajamine ja turundamine.

Strateegiline eesmärk 3: Valgamaa on looduskeskkonda väärtustav kiirete ühendustega maakond.

Valgamaa on ajaloolist jätkuvust ja looduslähedust väärtustava ruumistruktuuriga maakond, kus selgelt eristuvad traditsioonilised külamaastikud, vähese asustusega loodusmaastikud ning kompaktsena

hoitud suuremad asulad ja linnad, mis ühtlasi koondavad mahukamat ettevõtlust ja tootmistegevust. Elanike igapäevaelu toimimine tugineb innovatiivsete ja paindlike lahenduste rakendamisel ning mugavatel ühendustel oluliste keskuslinnadega Valgamaal ja naabermaakondades, mis kokkuvõttes tagavad kvaliteetse elukeskkonna erinevates Valgamaa piirkondades. Maakonnasiseselt on tagatud mugav ja paindlik transpordiühendus nii elanikele oluliste teenuste kättesaadavuse tagamiseks kui ka tööl käimiseks.

Maakonnakeskuses Valgas on toimiv transpordisõlm ja kiired rongiühendused. Valgamaal on kasutajasõbralik ühistranspordisüsteem, mis toimib sidusalt koos raudteetranspordiga. Maakonna ettevõtetele ja majapidamistele on tagatud vajadustele vastava võimsusega elektriühendused ning kvaliteetne telefoni- ja andmeside. Maakonnas on rajatud jäätmejaamade võrgustik, mis põhineb kolmel jäätmejaamal ja paiknevad need väljakujunenud piirkondade keskustes (Valga, Otepää, Tõrva) või nende lähialal.

Rohelist võrgustikku ja väärtuslikke maastikke käsitletakse olulise ressursina, mis kätkeb endas maakonna mainet kujundavaid loodusväärtusi, samuti paljuski puhkemajandusele arenguvõimalust pakkuvaid lisaväärtusi.

Tegevussuund 3.1. Transpordiühendused maakonna siseselt ja üle piiride on kiired ning ühistransport populaarne.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Paindlike ühistranspordilahenduste väljatöötamine (sh nõudetransport).
- Valga maakonna suuremate keskuste vahel transpordiühenduste tagamine.
- Tallinn-Valga rongiühenduse tihendamine ja piirkiiruse tõstmine ning ühtlustamine Valga-Riia rongiliiklusega.
- Kagu raudtee infrastruktuuri väljaehitamine.
- Ühtse üleriikliku piletimüügi süsteemi rakendamine kõigile transpordiliikidele.
- "Pargi-reisi" süsteemi arendamine ja samal põhimõttel parklate kavandamine ja väljaehitamine.
- Maakonna kruusateede rekonstrueerimine tolmuwabaks.
- Kergliiklusteede võrgustiku väljaarendamine ohutuks liiklemiseks ja teenuste parema kättesaadavuse tagamiseks. Maakonnasisese ja -välise sidususe loomine. Jalgrattaparklate arenduse toetamine.

Tegevussuund 3.2. Energia- ja loodusressursse kasutatakse säästlikult ning juurutatakse alternatiivenergia lahendusi.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Keskkonnateadlikkuse tõstmine läbi koolituste ja teavituskampaaniate – alternatiivenergia, ökotehnoloogiad, loodusressursside säästlik kasutamine, tarbimisharjumused, jäätmete

sorteerimine.

- Omavalitsuste koostöö jäätmeveo, jäätmete taaskasutuse ja ringmajanduse korraldamisel.
- Jäätmete sortimise- kompostimise taristu arendamine suurendamiseks jäätmete taaskasutust, ümber- töötlemist ja jäätmetest energia tootmist.
- Hajaasustuse infrastruktuuri programmide toetamine.
- Tiheasustusega aladel ühisveevärgi- ja kanalisatsiooniga liituda soovivate majapidamiste toetamine.
- Maakonna pinnaveekogude uuringute läbiviimine ja vajadusel korrastamine.
- Energia- ja loodussäästlikuma ehitamise propageerimine.
- Loodusressursside säästlikum kasutamine maakonnas ning seda toetavate tehnoloogiate juurutamisele kaasaaitamine.

Strateegiline eesmärk 4: Valgamaa on atraktiivne ja hea mainega külastuskeskkond.

Valgamaa on külastajatele tuntud ja hea mainega turismisihtkoht, mis pakub meeldejäävat reisielamust, info turismivõimaluste kohta on kergesti kättesaadav nii reisi planeerimisel kui ka reisiriietumisel. Maakonna turismiettevõtjad ja organisatsioonid teevad koostööd, et arendada välja erinevatele piirkondadele iseloomulikud turismitooted, et siia tuua ja pikendada nii sise- kui ka väliskülastajate kohapeal viibimist. Valgamaal on kaks turismi kõrghooaega- suvi ja talv, aga loodus, turismialane infrastruktuur ning sündmused loovad suurepärase võimaluse nautida Valgamaal kõiki nelja aasta-aastaga igavust tundmata.

Tegevussuund 4.1. Valgamaa külastatavuse suurendamine.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Maakonnas toimuva (positiivsete uudiste) pidev levitamine Eesti meediakanalites.
- Välismaa ajakirjanikele ja blogijatele reklaamreiside korraldamine.
- Välisturuvõimekusega turismiettevõtluse arendamine ja Lõuna-Eesti turismitoodete turundamine madalhooajal.
- Valgamaa sündmuste, spordi- ja kultuuriinfo jms kogumine ja parem esitlus, ühtsete teemapõhiste kalendrite koostamine. Infomaterjalide trükkimine ja levitamine.
- Turismiettevõtjate koostöö edendamine.

Tegevussuund 4.2. Turismiobjektide atraktiivsuse suurendamine.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Puhkealadele uute rekreatsioonirajatiste rajamine, juurdepääsude ja teenindustaristu tagamine.
- Jaanikese moto- ja vabaajakeskuse arendamine ja turundamine.
- Valga jaamahoone arendamine multifunktsionaalseks keskuseks läbi ajaloolise pärandi väärtustamise ja külastuskeskkonna arendamise.
- Tehvandi ja Kääriku Spordikeskuse arendamine.

Tegevusuund 4.3 Ajaloolis-kultuurilise pärandi rakendamine külastuskeskkonna arendamisel.

Meetmed ja tegevused eesmärgi saavutamiseks:

- Muuseumite ekspositsioonide laiendamine ja külastuskeskkonna arendamine. Kohaliku kultuuripärandi talletamine digitaalarhiivi Digar, museaalide sisestamine digitaalsesse muuseumi infosüsteemi MUIS.
- Valga militaarmuuseum-teemapargi (SA Valga Isamaalise Kasvatuse Püsiekspositsioon) arendamine.
- Eesti Lipumuuseumi/ kogukonnakeskuse arendamine.
- Muinsuskaitse objektide rekonstrueerimine ja konserveerimine.
- Mulgi Elamuskeskuse arendamine.
- Helme ordulinnuse ja kiriku varemete ning nende kontaktalade arendamine ja turundamine.

VALGAMAA OMAVALITSUSTE ARENGUVISIOONID JA ARENDUSPROJEKTID

Valga vald on Eesti-Läti koostöökeskus ja parim paik elamiseks ning positiivseks eneseteostuseks elukaare igas punktis.

Valga valla olulisemad projektid:

- Munitsipaalomandis olevate hoonete (koolid, lasteaiad, kultuurimajad, raamatukogud, hoolekandeesutused jne) energiatõhususe suurendamine, avalike teenuste pakkumiseks uute energiatõhusate hoonete ehitamine.
- Jalg- ja rattateede väljaehitamine maapiirkondades (näiteks Harglas, Laatres, Tsirguliinas) ning Valga linnas olemasolevate jalg- ja rattateede ühendamine.
- Valga vallas parkide, puhkealade, rannalade, terviseradade ja mänguväljakute jms vabaaja veetmiseks mõeldud taristu rajamine ja rekonstrueerimine.
- Tööstus- ja ettevõtlusalade arendamine, ettevõtlusvõimaluste aktiivne turundamine.
- Jaanikese moto- ja vabaajakeskuse arendamine regiooni suurimaks valdkondlikuks keskuseks ja selle aktiivne turundamine.
- Valga jaamahoone arendamine multifunktsionaalseks keskuseks;
- Valga Vabaduse tänavas ja kesklinna piirkonnas atraktiivse ja hea avaliku ruumi arendus.
- Sportimispaikade rajamine ja rekonstrueerimine, näiteks koolide juures olevad staadionid, Valga jäähokiväljak jms.
- Kreisihoonele funktsiooni ja kasutuse leidmine.
- Valga-Valka omavalitsuste koostöö kaudu ühise linnaruumi arendus ning vajadusel koos avalike teenuste pakkumine, kaksiklinna ühtne turundus, ühised kultuuri-, noorsootöö, spordi-, keskkonna- ja haridusprojektid.

Otepää on suurepärase elukeskkonna, looduse ja ühtehoidvate kogukondadega vald, mis toetab elanike heaolu, väärtustab haridust ja ettevõtlust, pakub mitmekesiseid võimalusi kultuuris ja spordis ning kannab edasi Eesti lipu hälli vaimsust.

Otepää valla olulisemad projektid:

- Lasteaiahoone ehitamine Otepää linna.
- Haridusvõrgu ja -korralduse analüüsimine ja vajalike muutuste elluviimine koostöös kogukondade ja lapsevanematega.
- Otepää Tervisekeskuse teenuste laiendamine.
- Otepää kui Eesti lipu hälli kultuuriloo võimestamine ja Eesti Lipu Keskuse rajamine.
- Elamupiirkondade arendamine.
- Ettevõtlus- ja tööstuspiirkondade arendamine.
- Ühistranspordikeskusega koostöös vajaduspõhise transpordi parendamine.
- Makita-Otepää-Sangaste maantee ja kergliiklusteede ehitamine riigi ja valla koostöös.

- Otepää Looduspargi kaitsekorralduskava muutmisel valla ja elanike huvide eest seismine.
- Väärtuspakkumise sõnastamine piirkonna- ja turismiturunduse võimestamiseks.

Tõrva vald on Lõuna-Eesti parim paik elamiseks, külastamiseks ja investeerimiseks!

Tõrva valla olulisemad projektid:

- Sotsiaalvaldkonna teenusmaja loomine (elamispinnad, ühistegevused jne).
- Täiendavate elupindade, sh. üüri-, rajamine Tõrva koostöös erasektoriga.
- Tõrva valla halduses olevate hoonete rekonstrueerimine ja energiasäästlikumaks muutmine.
- Uue tööstusala rajamine Helmesse ning olemasolevate tööstusalade infrastruktuuri rekonstrueerimine.
- Tõrva kinohoone rekonstrueerimine ja tehnilise baasi parendamine.
- Tõrva valla mängu- ja spordiväljakute parendamine ja uute rajamine.
- Tõrva valla rannaalade arendamine ja kaasajastamine.
- Tõrva keskväljaku uuendamise jätkamine, sh kaarsilla rekonstrueerimine.
- Purskkaevu rajamine Tõrva linnasüdamesse.
- Helme ordulinnuse ja kiriku ning teiste muinsuskaitseliste objektide konserveerimine ja arendamine
- Pikasilla puhkeala arendamine.

KAGU-EESTI KOOSTÖÖSUUNAD

- 1.1 Kagu-Eesti tööstus- ja ettevõtlusalade ühine arendamine.
- 1.2 Kagu-Eesti maakonnad loovad ühise võrgustiku tööstus- ja ettevõtlusalade arendamiseks ja turundamiseks.
- 1.3 Riiklik ja KOV toetus ettevõtlustaristu rajamiseks.
- 1.4 Noorte ettevõtlikkuse tõstmine ja noore ettevõtja toetamine.
- 1.5 Koostöös riigiga luua pangagarantii või muu investeerimistugi ettevõtjatele.
- 1.6 Kagu-Eesti kui keskkonnasõbralik ja/või mahepõllumajanduslik tootmispiirkond.
- 1.7 Sarnaselt Setomaa arenguprogrammile käivitada Mulgi ja Vana-Võru arenguprogrammid.
- 1.8 Leppida riigi tasandil kokku avalike teenuste miinimumnõuded erinevate tasandite keskuses.
- 1.9 Rekonstrueerida Valga-Koidula raudtee.
- 1.10 Viia riigimaanteed mustkatte alla.
- 1.11 Valga-Valka kaksiklinna ühiste teenuste arendamine.

Kagu-Eesti ettepanekud Lõuna-Eesti arenguleppesse

Ettepanek 1: Kavandada ja ellu viia arengutõukele suunatud Kagu-Eesti ettevõtluse suur-investeeringute otsetoetuse programm, mis on suunatud töökohtade loomisele ning majanduse mitmekesistamisele

Põhjendus:

- Piirkonna palgatase (mediaan) on kõige madalam Eestis.
- Majanduse lisandväärtus on võrreldes teiste regioonidega madal.
- Ettevõtlus on tugevalt ühe haru keskne (puit) ning haavatav.
- Piirkonna sooline koosseis on tasakaalust väljas, naistele sobivaid (kvalifitseeritud) töökohti on ettevõtlusprofiilist tulenevalt väga vähe.
- Olemasolevad toetusprogrammid aitavad elu Kagu-Eestis säilitada, kuid ei too kaasa arenguhüpet, mis on vajalik süveneva mahajäämuse peatamiseks.

Toetusprogrammi võimalikud fookused:

- Olemasoleva tööstuse ja kohaliku ressursi kasutamise lisandväärtuse suurendamine.
- Majanduse mitmekesistamine (teenusmajandus, spetsiifiline (väike)tootmine, kaitsetööstus jne).
- Naisettevõtluse toetamine ja naistele suunatud töökohtade loomine.

Rakendusmehhanism:

- Õiglase Ülemineku Fondile analoogne lähenemine, kus ettevõtluse otsetoetust on võimalik saada töökohtade loomiseks (suurinvesteeringud).
- Programmi rahastamiseks kasutada võimalusel välisfinantseerimist (EL).

- Toetuse määr ettevõtetel kuni 45%.

Oodatav mõju:

- Uued toetusega loodud töökohad ning kaasnevad kaudsed töökohad.
- Erasektori täiendavad investeeringud.
- Majanduse mitmekesistumine.
- Piirkonna sisese meelsuse paranemine ning atraktiivsuse kasv välistele osapooltele.

Ettepanek 2: Käivitada eraldi programm Kagu-Eesti turutõrke piirkondades uue elamufondi ja/või elamuarendusprojektide rahastamiseks, mis on suunatud inimeste jäämisele piirkonda ning uutele peredele kaasaegsete eluasemete rajamisele

Põhjendus:

- Kagu-Eestis (mõne väikse erandiga) puudub tänapäevane kinnisvaraturg, pakkumist on vähe ja uusi arendusi ei ole.
- Piirkonna noortel puudub võimalus tänapäevase eluaseme soetamiseks, mis soodustab väljarännet.
- Potentsiaalsetel uutel elanikel sisuliselt puudub võimalus tänapäevase eluaseme soetamiseks, mistõttu piirkonda ei kolita.

Programmi võimalikud fookused:

- Turutõrke piirkonnas olevatele KOVidele toetus taristu arendamiseks heas asukohas olevate elamukruntide (elamupiirkondade) süsteemseks ettevalmistamiseks ja turundamiseks.
- Arendajate toetamine uue elamufondi loomisel turutõrke ulatuses.

Oodatav mõju:

- Piirkonna noorte väljarände vähenemine ja/või tagasirände kasv.
- Uute elanike lisandumine.
- Täiendav inimpotentsiaal majandus- ja ühiskonnaelu edendamiseks.
- Kaugtöö töökohtade potentsiaali ärakasutamine.

Ettepanek 3: Ettevõtete ja majapidamiste toetamine baastaristu tagamisel ja toimepidevuse suurendamisel

Põhjendus:

- Tulenevalt Kagu-Eesti ebasoodsast asukohast (piirnemine riigi välispiiri või veekoguga, kaugus suurematest keskustest jne) ja sotsiaalmajanduslikust mahajäämusest on baastaristu (elekter, vesi, kanalisatsioon, side) kättesaadavus ja kvaliteet probleemne.

- Baastaristu probleemid (nt elektrikatkestused, piiratud võimalused võrkudega liitumiseks, sideteenuste kvaliteet) mõjutavad otseselt olemasolevate ettevõtete ja elanike igapäevaseid toimingimusi ja arenguväljavaateid.

Sisu:

- Soodustingimuste võimaldamine ettevõtetele võrkudega liitumiseks ja/või olemasolevate võrkude mahtude suurendamiseks.
- Erimeetmete rakendamine ettevõtete toimepidevuse ajutiseks tagamiseks (nt salvestid, generaatorid jms).
- Hajaasustuse programmi eritingimuste loomine Kagu-Eestile - tegevuste laiendamine (nt mikro- ja väikeettevõtetele) ja riigipoolse rahastamise mahu ja osakaalu suurendamine.

Ettepanek 4: Avaliku sektori töökohtade säilitamine suuremates Kagu-Eesti asutustes, mis pakuvad töökohti kõrgemalt kvalifitseeritud tööjõule ja/või naistele (haiglad, haridusasutused, PPA, pääste, Kaitsevägi jms)

Põhjendus:

- Kagu-Eesti piirkonnas on väga oluliseks töandjaks avalik sektor, kus on arvestatavas koguses keskmisest kõrgema palgaga töökohti, mis on suuremas osas suunatud naistele (nelja suurima töandja seas on kolm haiglat, lisaks haridusasutused jne) või olulised piirkonna turvalisuse seisukohast (PPA, pääste, Kaitsevägi).
- Kagu-Eestis ettevõtlusstruktuurist tulenevalt on piirkonnas vähe kõrgemat kvalifikatsiooni eeldavaid ning naistele suunatud töökohti.
- Vastavaid töökohti säilitatakse panustab riik otseselt tasakaalustatuma regionaalarengu tagamiseks.

Sisu:

- Riikliku tervishoiu- ja hariduskorralduse, pääste- ja kaitsevõimekuse planeerimisel ja rahastamisel arvestada Kagu-Eesti asutuste olulise mõjuga regiooni elujõulisusele.

Ettepanek 5: Olemasolevate Kagu-Eesti spetsiifiliste toetusmeetmete jätkamine ning kavandatavate meetmete toetusmäärade diferentseerimine lähtuvalt piirkonna arengutasemest

Põhjendus:

- Kuigi Kagu-Eestile suunatud senised spetsiifilised toetusmeetmed pole väga suure mahuga, on nende jätkamine aktuaalne ja oluline, kuna meetmed aitavad säilitada elu Eesti ja Euroopa Liidu äärealal.
- Samas on piirkonna sotsiaalmajanduslikud näitajad jätkuvalt halvad, mistõttu on võimekus nii tänastes kui ka uutes toetusmeetmetes osalemiseks madalam, kui Eestis keskmisena, sh nt Tartumaal.

Sisu:

- Olemasolevate Kagu-Eesti spetsiifiliste programmide jätkamine (sh Kagu-Eesti ettevõtluse arengu toetusmeede, Kagu-Eesti mainekava, Setomaa arenguprogramm, piiriülesed programmid).
- Eluaseme kaaslaenu meetme jätkamine ja selle laiendamine väikelinnadele.
- Kavandatavate meetmete puhul omaosaluse diferentseerimine vastavalt piirkonna arengutasemele (suhe SKPsse, palgatase vms), s.o Kagu-Eesti piirkonnale väiksemate omaosalusmäärade rakendamine.

ETTEPANEKUD RIIGILE JA/VÕI RIIGIASUTUSTELE

Riigilt oodatakse tuge eelkõige erinevate toetuste andmise ja tingimuste kohandamise näol, et muuta Valgamaa konkurentsivõimelisemaks ning tuua välja mitteatraktiivse ääremaa staatusest.

- Maksuerisuste kehtestamine Valgamaal.
- Toetusmeetmed lagunenud tootmishoonete lammutamiseks.
- Toetusmeetmed ettevõtetele ühinemiseks avaliku taristuga.
- Riigimaanteede kõvakatte alla viimine.
- Väikese suurusega ettevõtete arendamiseks investeringutoetuse andmine.
- Laenutagatised ettevõtetele, kuna tagatiseks olev kinnisvara hind ei ole piisav.
- Tallinn-Valga rongiühenduse tihendamine ja ühtlustamine Valga–Riia rongiliiklusega.
- Kagu-Eesti raudtee infrastruktuuri arendamine, s.h. sildade remont ja raudteeperroonide väljaehitamine.
- Riigimaa kasutamiseks andmise lihtsustamine ja menetlusprotsessi kiirendamine.
- Looduskaitsealade piirangute läbivaatamine arvestades ääremaa ettevõtluse ja elukeskkonna arendamise vajadustega. Avalike teenuste miinimumnõuetes kokkuleppimine erineva tasandi keskustes.
- Perearstiabi kättesaadavuse parandamiseks regionaalsete erisuste väljatöötamine.
- Valga-Valka piiriülese koostöö lihtsustamine teenuste osutamisel (tervishoid, haridus, turvalisus).
- Kagu- Eesti programmi mahu kasv.
- Riigiasutuste püsimine ja kasv maakonnas.

ARENGUSTRATEEGIA LÜHIKOKKUVÕTE

2017. aasta haldusreformi järgselt koosneb maakond kolmest kohalikust omavalitsusest, millel on tugevad keskused. Tõrva vald on osa kultuuriajaloolisest Mulgimaast, Otepää käsitleb arengut pigem Vana-Tartumaa koosseisu kuuluvana. Valga vald on osa Vana-Võrumaast ja maakonnakeskus Valga moodustab koos Läti linna Valkaga unikaalse kaksiklinna. Maakonna konkurentsieeliseks on pikk riigipiir Läti Vabariigiga. Valga maakond tähistab 2025. aastal oma 105 aasta sünnipäeva olles seega pisut noorem kui Eesti riik. Selline kestvus annab maakonnale väärtusliku ajaloolise mälu ja kogemuse, mida tulevikuarengusse ja strateegiasse põimida.

Valgamaa elanikkond väheneb ja vananeb sarnaselt teiste Kagu-Eesti maakondadega. Samas on Valgamaa arengueeldused ja potentsiaal jäänud realiseerimata- maakond on ajaloolise Liivimaa looduskauis osa, paikneb olulistel liikumisteedel ja ühenduskoridoris Euroopa ja Venemaa suunal (riigitrassid ja raudtee). Vaja on välja murda ääremaa kuvandist ja käsitleda Valgamaad kui Eesti riigi jaoks olulise tähtsusega Lõunavärvat. Maakonna areng põhineb teotahelistel ja eneseusku omavatel inimestel, mida toetab loodusressursside arukas ja jätkusuutlik majandamine. Lisaväärtust loovad nutikad tootmis- ja teenindusvaldkonnad ning rahvusvahelise mõjuga suurüritused.

Valgamaa on avatud, targa ja nutika majandusega, sotsiaalselt sidus ja looduslähedase elukeskkonnaga maakond. Eesti Lõunavärav, spordi- ja tervisedenduse keskus ning atraktiivne koostööpiirkond, mida iseloomustavad ettevõtlikkus, uuenduslikkus, hoolivus ja eripalgeliste kultuuride põimumine.

Valgamaa on kuldaväärt elukoht eneseteostuseks elukaare igas punktis.

Valgamaa arengus käsitletakse nelja prioriteetset valdkonda- inimareng, majandusareng, tehniline taristu ja ühistransport, turism ja maine. Neist lähtuvad Valgamaa neli strateegilist eesmärki:

1. Valgamaa on kvaliteetse elukeskkonnaga hästi toimiv maakond.
2. Valgamaa on ettevõtlik maakond, kõrget lisandväärtust loovate, ekspordipotentsiaali suurendavate ja elanike heaolu tagavate töökohtadega.
3. Valgamaa on looduskeskkonda väärtustav kiirete ühendustega maakond.
4. Valgamaa on atraktiivne ja hea mainega külastuskeskkond.

Maakonna arengustrateegia ülesandeks on suunata maakondliku tasandi (ühis)tegevusi, olla aluseks taotluste esitamisel riiklike toetuste saamiseks ja tuua välja vajadused riikliku poliitika suunamiseks. Valgamaa 2035+ elluviimisel on kesksel kohal koostöövõrgustikel põhinev arendustöö, millesse on haaratud elanikud, huvirühmad, kohalikud omavalitsused, koostööorganisatsioonid, ettevõtted ja keskvalitsuse asutused.

Valga maakonna arengustrateegia 2035+ on kooskõlas Valgamaa maakonnaplaneeringuga, mis käsitleb maakonna ruumilist arengut.

STRATEEGIA ELLUVIIMISE KORRALDUS JA SEIRE

Valga maakonna arengustrateegia 2035+ elluviimist, seiret ja uuendamist koordineerib maakondlik arendusorganisatsioon SA Valgamaa Arenguagentuur (SVA).

Tegevuskava 2025-2029+ elluviimise eest vastutab iga tegevuse juures välja toodud vastutav organisatsioon või organisatsioonid. Strateegia elluviimiseks vajalikke tegevusi rahastatakse läbi erinevate Euroopa Liidu toetusmeetmete, otse riigieelarvest või huvitatud organisatsioonide/asutuste eelarvest. Valgamaa Arenguagentuur korraldab seireandmete kogumise ja analüüsimise maakonna arengustrateegia elluviimise mõju hindamiseks. Valdkondlikes tegevuskavades kajastatud objekte/projekte ning neis välja toodud indikaatoreid seiratakse jooksvalt, omamaks ülevaadet, millises staadiumis on kavade elluviimine. Kord aastas koostab Valgamaa Arenguagentuur ülevaate, millised projektid on ellu viidud, millised mitte, samuti täiendatakse rakenduskavasid vajadusel uute projektidega.